

AZƏRBAYCAN VƏ KOREYA DİLLƏRİNDƏ ADLIQ HALIN İFADƏ VASİTƏSİNİN MÜQAYİSƏLİ TƏDQIQI

1. Giriş: Azərbaycan dili və Koreya dili eyni dil ailəsinə, yəni Altay dil ailəsinə mənsubdur. Hər iki dil eyni kökdən törədiyinə görə qrammatik baxımdan bir çox ortaq cəhətləri vardır. Lakin Azərbaycan dili Türk dilləri ailəsinin Oğuz qrupuna aid olduğu halda Koreya dili ayrıca Koreya dili qrupuna daxildir. Buna görə bu dillərin quruluşunda oxşar cəhətlər olmaqla yanaşı fərqli cəhətlər də çoxdur. Xüsusilə morfolojiya bölməsində nitq hissələrinin təsnifi və cümlədə rolu baxımından fərqli cəhətlər özünü daha çox büruzə verir. Nitq hissələrinin təsnifinə nəzər yetirdikdə Azərbaycan dilində əsasən köməkçi nitq hissələri və hal şəkilçilərinə uyğun olan Koreya dilində əsas nitq hissəsi hesab olunan “cosa”⁵⁴-nın tədrisi daha çox çətinlik törədir. Xüsusilə də “cosa”-nın bir növü olan “hal kateqoriyası” Azərbaycan dili ilə müqayisədə fərqləri çox olduğundan və bu mövzu üzrə tədqiq etməyi qərara aldım. Bundan başqa “cosa”-nın yalnız təsnifi deyil, həmçinin işlənmə məqamları da fərqli olduğundan azərbaycanlı tələbələr bu qrammatikadan istifadə edərkən çətinlik çəkirlər. Beləki, adlıq hal kateqoriyasının bir çox dünya dillərinin qrammatikasında göstəricisi olmasa da, Koreya dilində belə bir şəkilçinin olması diqqət çəkən məqam olub tədqiq edilməyə ehtiyac duyulur. Bundan başqa adlıq halı əvə edə biləcək bir çox əlavə adatların olması da çaşdırıcı məqam olduğundan bu məqalədə bəhs ediləcək. Məsələn: Azərbaycan dilində “은/는” kimi cümləyə müxtəlif mənə çalarları qatan ədat olmadığından, azərbaycanlı tələbələr bu kimi cosaların istifadəsində çətinlik çəkirlər.

1.1. Koreya və Azərbaycan dillərində nitq hissələrinin təsnifi: “Köməkçi cosa”-nı araşdırmazdan əvvəl Koreya dilində və Azərbaycan dilində nitq hissələrinin təsnifinə nəzər yetirməyə ehtiyac vardır. Çünki hər iki dildə köməkçi nitq hissəsinin təsnifi və bölgü prinsipləri fərqlidir. Koreyanın dilçi alimlərinin araşdırmalarına əsaslanaraq XX əsrin əvvəllərində “cosa” müxtəlif alimlərin təsnifatında əsas nitq hissəsi deyil hal şəkilçisi olaraq kateqoriyalasdırılmış digər “bağlayıcı və köməkçi cosa”-lar isə xüsusi nitq hissəsi adı altında birləşdirilmişdir. Kim Qyuşiq (1908–1909) ə əsaslanaraq “cosa”-nı ismin hal şəkilçisi olaraq təqdim etmiş, bundan əlavə Conq Ryolmu (1946), Canq Hail (1947) kimi dilçi alimlər də cosa-nı əsas nitq hissəsinin növünə daxil etməmişdir. Nam Qunqok (1913) da “hal kateqoriyası cosa”-larını şəkilçi olaraq, yerdə qalan cosaları isə “qoşma” (후치사) olaraq təsnif etmişdir. “Cosa”-nın bu cür təsnifi Azərbaycan dilindəki nitq hissələrinin təsnifinə daha yaxın olduğunu demək olar. Lakin 1963-cü ildə çap olunmuş “Ümumi Orta Məktəb Qrammatikası”⁵⁵ (학교문법통일안) dərsliyinə əsaslanaraq əsas nitq hissələri 9 növə bölünmüş və “cosa” da əsas nitq hissəsi olaraq kateqoriyalasdırılmışdır.

Cədvəl 1. Koreya dilində nitq hissələrinin təsnifi

Forma (형태)	Funksiya (기능)	Məna (의미)
Dəyişilən (불변어)	İsim və isimləşən sözlər (체언)	İsim (명사) Əvəzlilik (대명사) Say (수사)
	Təyin edən sözlər (수식언)	Sifət (관형사) Zərf (부사)
	Azad sözlər (독립언)	Nida (감탄사)
	Əlaqə varadan sözlər (관계언)	Cosa (조사)
Dəyişilməyən (가변어)	Feillər (용언)	Hərəkət feilləri (동사)
		Təsviri feillər (형용사)

Azərbaycan dilində nitq hissələrinin təsnifinə nəzər yetirsək 1956-cı ilə qədər bütün məktəb dərsliklərində nitq hissələrinin 9 növü göstərilmiş əsas nitq hissələri 6 (isim, sifət, say, əvəzlilik, feil, zərf) və köməkçi nitq hissələri 3 (qoşma, bağlayıcı, nida) növə bölünmüşdür. Hüseynzadə ilk dəfə olaraq “Müasir Azərbaycan dili” kitabının 1954-cü il nəşrində köməkçi nitq hissələrinin növünə ədatı, 1963-cü il nəşrində isə modal sözləri əlavə etmişdir. Kazımov (2014) ə əsaslanaraq Azərbaycan dilində sözlər leksik-qrammatik mənasına, morfoloji əlamətinə və sintaktik vəzifəsinə görə 11 nitq hissəsinə - 6 əsas 5 köməkçi nitq hissələrinə bölünür.

Cədvəl 2. Azərbaycan dilində nitq hissələrinin təsnifi

⁵³ Bakı Dövlət Universiteti. E-mail: hakse.hasanova@gmail.com

⁵⁴ Azərbaycan dilində “Cosa” terminin tam olaraq qarşılığı olmadığından və bu termin adı altında müxtəlif qrammatik komponentlər birləşdiyindən bu məqalədə terminin adı olduğu kimi istifadə olunacaq.

⁵⁵ 최현배 (1961), 『우리말본』, 연세대학교출판문화원, 2012

Leksik-qrammatik mənə Morfoloji əlamət Sintaktik vəzifə		Qrammatik mənə	
Əsas nitq hissələri	İsim	Köməkçi nitq hissələri	Qoşma
	Sifət		Ədat
	Feil		Bağlayıcı
	Say		Modal sözlər
	Zərf		Nida
	Əvəzlilik		

1.2. “Cosa”nın təsnifivə hər iki dildə adlıq hal kateqoriyası: “Cosa”nın təsnifi ilə bağlı dilçi alimlər arasında müxtəlif fikir ayrılıqları olmuşdur. Bir çox dilçilər (İ İqşob, Çevan (1999), İm Donqhun (2004)) “cosa”-nı iki hissəyə bölmüş, buraya hal kateqoriyası və xüsusi cosalar daxil edilmişdir. Digər bir qrup isə (Namqışım, Koyonqın 1985/1993) “cosa”-nı üç yerə bölmüş, buraya “hal kateqoriyası”, “bağlayıcı cosa” və “köməkçi cosa” daxil edilmişdir. Bu məqalədə orta məktəb dərslərinin bölgüsü əsas götürülərək “cosa”-lar 3 qrupa bölünmüş və “cosa”-nın bir növü olan “köməkçi cosa” müqayisəli təhlil edilmişdir. Azərbaycan dilinin qrammatikasında cosa-nın yerinə baxsaq biraz daha qarışıq və mürəkkəbdir. Beləki, hal kateqoriyasına aid olan “cosa”-ların bir qismi Azərbaycan dilində ismin hal şəkilçilərinə, bir qismi ismin xəbər sonluğuna, bir qismi qoşmaya daxildir. “Bağlayıcı cosa”-lar Azərbaycan dilində köməkçi nitq hissəsi olan bağlayıcılara uyğun gəlir. “Köməkçi cosa” isə Azərbaycan dilində qoşma, bağlayıcı, ədat, hal şəkilçiləri və.s qrammatik ünsürlərə uyğun gəlir.

Cədvəl 3. “Cosa”-nın təsnifi

Koreya dili	Azərbaycan dili
Hal kateqoriyası cosa	İsmin hal şəkilçiləri, ismin şəxs sonluqları və.s
Bağlayıcı cosa	Bağlayıcı
Köməkçi cosa	Qoşma, bağlayıcı, ədat, hal şəkilçisi və.s

Azərbaycan dilindən fərqli olaraq Koreya dilində isim mübtəda rolunda çıxış etdiyi halda, adlıq hal şəkilçisini qəbul etməlidir. Adlıq hal şəkilçiləri bunlardır: “-이/가(i/qa), -께서(qeso), -에서(eso), -서(so)”. “-이/가”(i/qa) əsas adlıq hal şəkilçiləri olmaqla **saitlə bitən sözlərə “-가(qa)”, samitlə bitən sözlərə isə “-이(i)”** şəkilçisi artırılır. Adlıq hal şəkilçisi nəzakətli formada “-께서(qeso), -께서(qeobso)” şəkilçisini qəbul edir.

ㄱ) 아이-가운다.

Uşaq-Ø ağlayır.

(아이-Ø 운다.)

ㄴ) 경찰-이온다.

Polis-Ø gəlir.

(경찰-Ø 온다.)

ㄷ) 아버지-께서 편지를 씁니다.

Ata -Ø məktub yazır.

(아버지-Ø 편지를 쓴다.)

ㄹ) 정부-에서 돈을 줄 것이다.

Hökumət-Ø pulu ödəyəcəkdir.

(정부-Ø 돈을 줄 것이다.)

ㅁ) 우리는 둘이-서 만날 것이다.

Biz ikimiz-Ø görüşəcəyik.

(우리-Ø 둘-Ø 만날 것이다.)

Yuxarıdakı nümunədə **Koreya dilində ifadə edilmiş cümlələrin Azərbaycan dilinə tərcüməsi** verilmişdir. Nümunələrdən də göründüyü kimi, adlıq hal şəkilçilərinin **Azərbaycan dilində** qarşılığı yoxdur. İndi isə **Azərbaycan dilində ifadə edilmiş cümlələrin Koreya dilində tərcüməsinə nəzər yetirək.**

ㄱ) **Mən-Ø parkagetdim.**

(나-Ø 공원에 갔다.)

나는 고원에 갔다.

ㄴ) **Bütün tələbələr-Ø akt zalında topladılar.**

(모든 학생들-Ø 대강당에 모였다.)

모든 학생들이 대강당에 모였다.

Nümunələrdən də aydın şəkildə göründüyü kimi, **Azərbaycan dilində** adlıq halın əsas **xüsusiyyəti** xüsusi adlıq hal şəkilçisinin olmamasıdır. Bundan əlavə, adlıq halda işlənən **söz cümlədə**

mübtəda rolunda çıxış etməklə **bərabər** həmin sözün hansı şəxsdə işlənməsindən asılı olaraq mübtəda ilə xəbərin uzlaşması xüsusiyyətinə malikdir⁵⁶.

Bundan başqa Koreya dilində mübtədaya xüsusi məna əlavə etdikdə yəni qüvvətləndirici və ya müqayisə mənasında istifadə etdikdə mübtəda adlıq halın əvəzinə qüvvətləndirici ədat olan “은/는(in/nin)” qəbul edə bilər. Bu zaman adlıq hal şəkilçisi düşür onu ədat əvəz edir.

ㄱ) 책-은 있습니다. 공책-은 없습니다.

Kitab-Ø var. Dəftər-Ø yoxdur

(책-Ø 있습니다.공책-Ø없습니다.)

Koreya və Azərbaycan dillərində ismin adlıq hal kateqoriyasının fərqli xüsusiyyətləri

- Ən böyük fərq bu iki nitq hissəsinin təsnifi prinsipidir ki, Koreya dilində “cosa” əsas nitq hissəsidir. Azərbaycan dilində isə “hal kateqoriyası” əsas nitq hissəsi deyil, qrammatik şəkilçi olaraq təsnif edilir.

- Digər ən böyük fərq isə Koreya dilində xüsusi adlıq hal şəkilçisinin olmasıdır. Azərbaycan dilində adlıq ya heç bir şəkilçi qəbul etmir, ya da mənsubiyyət və ya cəm şəkilçisi ilə işlənir. Bundan fərqli olaraq Koreya dilində ismin adlıq halda olması üçün mütləq adlıq hal şəkilçisi qəbul etməlidir.

- Koreya və Azərbaycan dillərində adlıq halın digər fərqli cəhəti isə Azərbaycan dilində sifət, say, məsdər və feili sifətlərin də adlıq halda işlənməklə cümlədə mübtəda rolunda çıxış edə bilmə xüsusiyyətinə malik olmasıdır. Lakin Koreya dilində bu hal mümkün deyil.

- Koreya dilində cümləyə məna çaları əlavə edən “은/는” “köməkçi cosa”-sının Azərbaycan dilində qarşılığı yoxdur.

Ədəbiyyat

Azərbaycan dili

1. Cabbarzadə, İ.X.(1959), Müasir Azərbaycan Dilində İsmnin Halları, S.M. Kirov adına Azərbaycan dövlət universiteti Filologiya elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya işi.
2. Hüseynzadə, M.(2007), Müasir Azərbaycan Dili III hissə, Morfologiya, Şərq-Qərb, Bakı.
3. Xəlilov, B.(2007), Müasir Azərbaycan Dilinin Morfologiyası I hissə, Elm.
4. Seyidov, Y.(2011), Azərbaycan Dilinin Qrammatikası, Morfologiya, Bakı University, Bakı.
5. Quliyev, H. K.(1980), Müasir Azərbaycan Dili, Morfologiya, Elm.
6. Quliyeva, M.(2012), Nitq Hissələrinin Təsnifi Prinsipləri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Filologiya elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya işi.
7. Abdullayeva, G.(2013), Müasir Azərbaycan dili II, Elm və təhsil
8. K.Mammadova(2015), “Koreya və Azərbaycan dillərində “Yer” bildirən hal şəkilçilərinin müqayisəli tədqiqi”, Soqanq Universiteti
9. U.Mammadova(2014), “KoreyavəAzərbaycandillərindəhalşəkilçilərininmüqayisəli tədqiqi”, Yonsei Universiteti

Koreya dili

1. 최현배(1961), 『우리말본』, 연세대학교출판문화원, 2012
2. 남기심,고영근(1985/1993), 『표준국어문법론』, 탑출판사
3. 최형용(2013), 『한국어형태론의유형론』, 박이정
4. 최형용(2016), 『한국어형태론』, 역락
5. 국립국어원(2005), 『외국인을위한한국문법1』, 커뮤니케이션북스
6. 국립국어원(2005), 『외국인을위한한국문법2』, 커뮤니케이션북스
7. 고영근,구본관,2009, 『우리말문법론』, 집문당
8. 고등학교문법(2002), 교육도서출판사

Açar sözlər: Koreya dilində ismin hal kateqoriyası, Koreya dilində ismin adlıq halı, Azərbaycan dili və Koreya dilinin müqayisəsi, ekvivalent

Keywords: Case category of the noun in Korean language, nominative case of the noun in Korean language, comparison of Azerbaijan and Korean language, auxiliary particles in Korean language, equivalent preposition

Ключевые слова: Падежная категория существительного в корейском языке, именительный падеж существительного в корейском языке, сравнение азербайджанского и корейского языков, вспомогательные частицы в корейском языке, эквивалентный предлог

Xülasə

Bu məqalədə Azərbaycan və Koreya dillərində ismin adlıq hal kateqoriyasının müayisəli tədqiqi aparılmış, hər iki dildə adlıq halın oxşar və fərqli cəhətləri araşdırılmışdır. Hər iki dil eyni kökdən törəmə də, Azərbaycan dili Türk dilləri ailəsinin Oğuz qrupuna aid olduğu halda Koreya dili ayrıca Koreya dili qrupuna daxildir. Buna görə bu dillərin quruluşunda oxşar cəhətlər olmaqla yanaşı fərqli cəhətlər də çoxdur. Xüsusilə morfologiya bölməsində nitq hissələrinin təsnifi və cümlədə rolu baxımından fərqli cəhətlər özünü daha çox biruzə verir. Beləki, Koreya dilindən fərqli olaraq Azərbaycan dilində adlıq hal şəkilçisinin xüsusi göstəricisi yoxdur lakin Koreya dilində isim cümlədə mübtəda rolunda iştirak edərkən adlıq hal şəkilçisi qəbul edir və iki formada yazılır. Bundan başqa Koreya dili nəzakətli danışq formasının inkişaf etdiyi dil olduğu üçün, isimlər adlıq halda işlənərkən nəzakətli danışq formasında fərqli şəkilçi qəbul edir. Hər iki dilin hal kateqoriyası ilə bağlı ən böyük fərqlərdən biri isə Azərbaycan dilində hal şəkilçisi qrammatik vahid olub sözün formasını dəyişir və leksik mənaya malik olmadığı halda, Koreya dilində qrammatik mənaya malik olan hal kateqoriyası nitq hissəsinin bir növü olaraq təsnif edilir və Koreya dilində “cosa” adlanan nitq hissəsinin tərkibində öyrənilir.

⁵⁶U.Mammadova(2014), “KoreyavəAzərbaycandillərindəhalşəkilçilərininmüqayisəli tədqiqi”, Yonsei Universiteti

**Спомогательные и соединительные частицы Корейского языка и их эквиваленты
в Азербайджанском языке****Резюме**

Языковая норма представляет собой совокупность конкретных, закреплённых форм означающего. Если ошибки в сфере системы могут привести к искажению смысла, то нарушения нормы, как правило, к изменению смысла не приводят, но создают представление о неправильности речи. К норме относится сочетаемость языковых элементов. Именно здесь нарушения нормы могут быть особенно многочисленными. Закономерности сочетаемости нередко оказываются «более национально специфичными», чем явления сами по себе. К аспекту нормы относится сочетаемость лексем и грамматических показателей. Знание закономерностей узуса и есть то, что обычно называется чувством языка. Узус отражается в функционировании языковых форм, в том числе падежных, и при сопоставительном рассмотрении языкового материала на их реализацию следует обращать особое внимание. Словоизменение и словообразование в корейском языке осуществляются путём присоединения аффиксов к основам. При этом аффиксы указывают на различные стили речи, выражают наклонения, залоги и функционируют в качестве частиц, суффиксов, окончаний и т.д.

Contrastive study of auxiliary particles of Korean and Azerbaijani language**Summary**

The purpose of this article is to clarify the corresponding relation between auxiliary particles in the Korean and Azerbaijani language. Both of these languages are historically included in Altaic family language and typologically, are agglutinative languages. That's why there are many similarities between these two languages. Although the Azerbaijani language belongs to the Oghuz group of the Turkic languages, the Korean language is a part of the Korean language. There are many differences between two languages. This study aims to identify its similarity and differences between these two languages and to develop both of learning and teaching methods of Korean. In Azerbaijani language Korean auxiliary particles are not a main part of speech, they are classified as postpositions, conjunctions, particles or patterns of case markers and so on.

In the beginning of learning Korean, the most language learners feel difficulty while learning auxiliary particles. This process can be eased by understanding the differences of auxiliary particles in Korean and the learner's native language. By contrasting the differences and similarities with the learner's first language, teaching and learning language can be more effectively achieved. However, there is not literature and contrastive studies about the differences and similarities of the Korean and Azerbaijani language. This paper will help fill in the missing gap of information and add to the resources on this topic.

RƏYÇİ: dos. L.Ələkbərova